

Planinstvo ima veliko kulturno poslanstvo v širokem procesu ohranjanja človekovega življenjskega (naravnega) okolja, kajti človek mora v svojem mačehovskem ravnanju s svojo »eno in edino zemljo« nujno marsikaj spremeniti, kajti za sedaj se še vedno predvsem trudi in tekmuje s samim seboj, s svojim umom, v uničevanju življenjsko nujnih sestavin svojega ožjega, neposrednega in posrednega okolja. Ekonomskim procesom, tej najvišji religiji sodobnega sveta, podreja vse — tudi svoje bivanje, svojo eksistenco, zlasti na dolgoročni etapi. Človek to počenja zaradi svoje globoke odtujenosti naravi — torej tudi samemu sebi, zaradi histeričnega lova za materialnimi dobrinami in zaradi interesov do skrajnosti razčlovečenega kapitala, ki v veliki večini sveta vidi le svojo surovinsko bazo. Vendar se človek ne more spreobrniti čez noč, potreben je dolgotrajnejši izobraževalni proces, ki mu bo povrnil zaupanje v samega sebe, v lastno voljo in lasten um. Navsezadnje je le človek tisti, ki sam gradi in ustvarja svojo zgodovino in razmere, v katerih živi ali pa tudi živetari.

Še bi lahko naštevali kulturne funkcije planinstva kot človekove dejavnosti, toda dovolj je enostavno pojmovati planinstvo kot del nas samih, za kar je vsekakor najboljši dokaz prav dejstvo, da se članstvo v naši planinski organizaciji že približuje številki stotisoč, praktično iz dneva v dan pa se množijo tudi planinska društva širom po Sloveniji. Dolga stoletja, vse od prihoda naših davnih dedov iz ruskih step na ta košček zemlje med Alpami in Jadranom, so gore gledale ljudem že v zibelko. Rojevali so se in umirali v njihovi senci, bali so se jih in se radovedno ozirali k njihovim vrhovom, kjer so po starih verovanjih domovala božanstva. Čas pa je mineval, človek je vedno bolj razumeval sebe in svoje okolje. Odkrival je svet. Obzorja so se mu širila in stoletja veljavne dogme so se podirale kot hiše iz kart. Človekov um ni priznaval ovir, z velikimi koraki je stopil preko vseh teh zgodovinskih pogojenih ovir in planinec v njem ni nikdar stal ob strani, ni se izmikal nalogam, ki jih je predenj postavljala zgodovina, čeprav sta bila čas in dogajanje še tako usodna in je bilo narodovo telo v nevarnosti. Danes nas je že skoraj stotisoč, armada, s katero narod in njegov kulturni razvoj lahko vedno računata.

ODPRAVARSTVO — KAJ JE TO?

JURIJ SENEGAČNIK

Jugoslovani, posebej pa Slovenci, že vrsto let pošiljamo alpinistične odprave v svetovna gorstva. Leta 1960 smo bili prvič v Himalaji, leta 1979 pa smo že načrtali novo jugoslovansko smer prek zahodnega grebena na Mount Everest. S temi dejanji smo se torej tudi Jugoslovani vključili med tiste države, ki sistematično goje odpravarstvo. O številnih jugoslovanskih in tudi tujih alpinističnih odpravah najdemo že pri nas kar precej literature, drugod pa je tega seveda še več na voljo, saj izhaja po svetu vrsta alpinističnih revij, ki sistematično obravnavajo odprave v tuja gorstva. Seveda pa je pri tem treba upoštevati, da so ti zapisi in tudi cele knjige namenjene predvsem širokemu sloju bralcev in so ta dejanja torej zapisana zelo poljudno. Z drugimi besedami — zavestno se ta literatura izogiba strokovnim tekstom, ki bi utegnili zanimati le ožji krog, brez koristi pa bi šla mimo mnogih, ki take tekste bero zgolj zavoljo osebnega zanimanja. Ugotovimo torej lahko, da so se te stvarine znanstveno le izjemoma lotevali, čeprav sodi odpravarstvo med predmete interdisciplinarnih raziskav. Z drugimi besedami, raziskave te dejavnosti terjajo prisotnost zgodovine alpinizma v svetu, sociologije, psihologije, medicine, ekonomije, geografije in še drugih. Pred nami je torej malce nevhvaležna naloga — kako strokovno opredeliti samo odpravarstvo, oziroma, kako najbolj pravilno odgovoriti na vprašanje: odpravarstvo — kaj je to? Visokogorski alpinizem ima namreč več in način, ki se med seboj prepletajo, z razvojem dobivajo novo obliko in vsebino in so tako te dejavnosti med seboj pogosto zelo sorodne.

Alpinistične odprave vsekakor predstavljajo del alpinistične dejavnosti. To je nesporno. Torej nas v našem primeru razlaga pojma, kaj je alpinizem, ne zanima. Dovolj je, če vemo, da se je z razvojem širil tudi obseg alpinističnih dejanj in da s takim razvojem nastajajo seveda novi vidiki, nove možnosti pa tudi nove oblike. Tu gre predvsem za pojav, ki tiči v osvajanju alpinističnih problemov, kadar pa so ti alpinistični problemi povezani z iskanjem zelo težko osvojljivih večinoma novih ciljev, ki so oddaljeni, so ponavadi v tujih gorstvih in jih posamezne naveze ne morejo več osvojiti, tedaj pa že

lahko rečemo, da gre za — odpravo. Namreč, za osvajanje ciljev v takih gorstvih, dostikrat neznanih, je potrebno združevanje alpinističnih moči in materiala, s čimer nastajajo večje ali manjše odprave. Vendar pa je treba temu na videz preprostem dejstvu dodati tudi to, da je razvoj odpravarstva pogojen in je tesno povezan tudi z družbenoekonomskimi vidiki tiste sredine, iz katere odprava izhaja. Seveda pa ob tem ne moremo mimo dejstva, da se to oboje, alpinizem in njegov razvoj in družbeno-ekonomski vidik, prepletata.

Tako smo torej prišli že zelo blizu odgovoru, kaj alpinistična odprava v resnici je. Pri iskanju odgovora v razpoložljivih virih bi naleteli na zmedo, zato se bomo morali dokopati do tega s svojimi spoznanji in sklepanji. Da pa kljub temu ne bi kršili potrebne vrstnega reda poti do pravega odgovora, vzemimo trditve iz naših virov, ki obravnavajo to temo. Tam »alpinistična odprava« pomeni za današnje razmere čisto navaden skupinski alpinistični izlet na lahko osvojljivo gorsko področje, ki je v okviru naših državnih meja (Prokletije). Po drugi strani pa najdemo oznako »alpinistična odprava« v zvezi s Himalajo, kjer se je do samotnih in neprimerno bolj zahtevnih ciljev treba prebiti z večtedenskim pohodom. Prav to pa se kljub isti oznaki zopet bistveno loči od alpinističnega dejanja, za katerega najdemo dober primer v plezanju v stenah narodnega parka Yosemite v ZDA, kjer je vsak dan pod steno mnogo ljudi in kjer za plezanje ni potrebna skupina. Merila, ki veljajo za odprave, se menjajo z razvojem. To je razumljivo. Vzemimo za to trditev primer alpinistične odprave PZS iz leta 1954, ko je odšla plezat v Centralne Alpe. Opravila je vrsto zahtevnih vzponov, ki jih danes zmore že individualna naveza.

Italijanski strokovnjak za alpinizem, predvsem pa za področje Himalaje, Riccardo Varello je takole opredelil odpravo: »Alpinistična naj bi bila tista, ki ima še raziskovalni značaj, ker odhaja v še nepopolnoma znano področje in je dalj časa vezana na lastno preskrbo in opremo. Njeni cilji so deviški vrhovi pod 6500 m in že zavzeti nad 6500 m.« Najbrž je v tej razlagi odveč omejevanje višine, ker bi se sicer morali zadovoljiti s trditvijo, da med alpinistične odprave ne sodijo tiste, ki so namenjene v Patagonijo, na Antarktiko, Grönlandijo, kjer tako visokih vrhov sploh ni.

Glede na vse to bi mogli visokogorski alpinizem razdeliti na štiri glavne kategorije. Prva kategorija predstavlja prave alpinistične odprave, druga trekkinge, tretja organizirane visokogorske izlete, zadnja pa individualne visokogorske vzpone.

Alpinistična odprava se odvija v tehle pogojih — za cilj mora imeti steno ali vrh, ki ga je mogoče osvojiti le s kolektivnim delom. Zato je taka skupina organizirana, načrt za izpolnitev naloge je podrobno izdelan, še preden gre na pot. Vodstvo je enotno, lahko pa je tudi kolektivno. Taka odprava je vezana tudi na lastno oskrbo in opremo. Kriteriji, ki jih vsebujejo cilji in nameni take odprave, so različni. Lahko rečemo, da so cilji »manj zahtevni« ali pa so »zelo zahtevni«. Glede na število članov pa so take odprave male (včasih uporabljajo tudi izraz »žepne«) do 6 ljudi, srednje do 15 članov in velike nad 15 udeležencev. Glede na financiranje pa so te privatne odprave, ekonomsko nevezane odprave (denar pridobivajo prek fondov in skladov, namenjenih za razvoj take dejavnosti) in ekonomsko vezane odprave (denar pridobivajo s pogodbami z delovnimi organizacijami, kjer je pričujoč tudi propagandni interes). Možno pa so seveda razne kombinacije, ki jih v praksi tudi v resnici poznamo.

Odprave trajajo različno dolgo. Jasno je, da o dolžini navadno odloča oddaljenost od cilja, predvsem pa težavnost samega cilja. Seveda so tudi podrobnosti pomembne — geografske razmere, klimatske razmere, populacijske razmere (nosачi) itd. So pa še drugi kriteriji, ki še bolj natančno označujejo taka podjetja. Poznamo na primer mednarodne odprave, včasih slišimo tudi izraz »mešane odprave«, dalje odprave, ki predstavljajo neko državo, republiko, klub, ali pa so povsem privatne. Med seboj se razlikujejo tudi po geografski oddaljenosti od cilja, po težavnosti in dolžini pristopa do baze, po višini cilja in tudi po načinu transporta.

Razvoj alpinizma, razvoj prometnih sredstev pa tudi vedno bolj dognana oprema — vse to je omogočilo, da se je razvil tako imenovani *trekking turizem*. Včasih tudi slišimo izraz ekspedicijski turizem, kar pa najbrž velja tudi za organizirane visokogorske izlete in bi moral veljati pravzaprav tudi za prave odprave. Trekking predstavlja organizirani izlet na področje tujih gorstev, ko je tako podjetje urejeno po turistično ekonomskih vidikih. Bistvena razlika, ki loči trekking od prave alpinistične odprave, pa je v tem, da udeleženci ta izlet plačajo sami, ob tem pa ni pogoj velika alpinistična sposobnost. Trekking traja dlje časa in je navadno točno planiran, nujno pa ni, da bi imel v programu predvsem obisk vrha, ampak le spoznavanje največkrat visokogorske pokrajine.

Trekkingom so podobni *organizirani visokogorski izleti*. To podjetje pa praviloma predvideva vzpon na vrh in vsebuje za pogoj že večjo potrebno alpinistično sposobnost.

Da bi bili popolnejši v tem pogledu, ne moremo tudi mimo tako imenovanih *individualnih visokogorskih vzponov*. Tu so mišljeni vzponi posameznih navez ali celo posameznika. V takih dejanjih so udeleženci skoraj izključno alpinisti s potrebnim znanjem in potrebno vzdržljivostjo. Prav ta oblika udejstvovanja je v Alpah na primer že rešila prenekateri

alpinistični problem, vedno bolj pa se uveljavlja tudi v višjih gorstvih — zlasti v Kavkazu, Pamirju in Andih, kjer potemtakem govorimo o tako imenovanem »alpskem stilu«. Ustavimo se še pri dveh značilnostih, ki sodita prav v to poglavje in do neke mere označujeta dejavnost, ki se razvija v tujih gorstvih. To je tako imenovani »himalaizem« in »andinizem«, kar naj bi pomenilo alpinistično udejstvovanje v teh gorstvih, ne glede na obliko samega podjetja. Seveda bi mogli sem prišteti še kakšen izraz, ki bi bil recimo geografsko opredeljen, na primer za Pamir, Karakorum, za Kavkaz itd.; ostanimo raje tokrat le pri treh pojmi, ki dovolj jasno označujejo namen, zavoljo katerega smo tokrat načeli to temo.

Pri individualnih visokogorskih vzponih smo omenili »alpski stil plezanja«. V nasprotju s klasičnim odpravarskim načinom osvajanja vrhov, kjer posameznik deluje v okviru cele skupine in je osvojitve zastavljenega cilja kolektivno delo, so tu naveze povsem samostojne. Same rešujejo zastavljene probleme, same sebi pripravljajo pot in torej ne delajo za druge naveze. Tako si skrajšajo čas podjetja, zmanjšajo pa seveda tudi stroške, rezultati pa so večji. Seveda je za take načrte potrebna odlična priprava udeležencev, vsestranska kondicija, psihična podlaga in pa seveda tudi odlično obvladovanje plezalskih veščin.

V tem sestavku smo torej navrgli le nekaj misli, s katerimi smo skušali urediti razmeroma neobdelano področje odpravarstva; označiti kategorije teh dejavnosti, ki jim je treba najti pravo mesto in jih ovrednotiti, če bi bilo potrebno tudi zunaj pravih alpinističnih odprav, ki v tem pogledu predstavljajo najvišjo stopnjo kakega alpinističnega podjetja in včasih z drugimi, na zunaj podobnimi si podjetji, nimajo nič skupnega.

NA VIRNIKOVEM GRINTOVCU

PAVLE ŠEGULA

Dan ni pretirano lep, a vendar je na vrhu prijetno. Na njem sem drugič, tokrat z domačimi in našo dolgoletno prijateljico, planinsko vandrovko Marijo iz Kranja. Kljub temu, da je obredla že veliko gora, je danes prvič na tem vrhu, enako tudi Kati, pa seveda drobiž — Miha in Marjana.

Jesen je že in kmalu bo gore zapadel sneg, ne bomo si jih mogli privoščiti kar tako, ker se nam bo pač zljubilo, zato je dogodek še posebno dobrodošel, moji sopotniki se razgledujejo, malicajo, otroka pijeta čaj, jaz pa mimogrede z mislimi odhajam v preteklost.

Iztekla so se že štiri desetletja, pa mi je še vedno živo v zavesti hrepenenje, s katerim sem, skupaj s prijateljem Danilom in Ladom, zrl s Storžiča na širna gozdna prostranstva, gole, skalnate, s travo pa z gozdom porasle vrhove ob njegovem severnem vzhodju.

Čez vse severno obzorje se kot visok zid od zahoda proti vzhodu razteza dolga Košuta s številnimi vrhovi, sedelci, škrbninami in zajedami. Med njo in našim opazovališčem, med množico kopastih izboklin sameva nekaj izrazitejših vrhov.

Najbližja sta nam bila Veliki in Mali Javornik, pod Malim Grintovcem pa sameva Kozji vrh, ki še danes čaka na moj obisk. Bolj odmaknjenim nisem tiste čase vedel niti imena, čeprav so me neznansko vabili. Še dalje se je, desno od Košute pel v nebo grebenasti, razpotegnjeni Virnikov Grintovec ter dramil želje po novih poteh in odkrivanju neznanih srkivnostih.

Tako smo posedali na skalnem temenu našega Storžiča, zagledani v svet pod nami, z očmi sledili tankemu steburu plavkastega dima, ki se je ponavadi lenobno sukljal iznad koč na planini pod Velikim Javornikom. Zdaj pa zdaj so od tam sape prinesle tudi kak glas — mukanje krave ali klice ljudi, ki so morda iskali kako živinče in se ogledovali za čredo. Včasih se je do našega visokega počivališča prebil suhi, odrezani zvok udarcev sekire ali pa je tanko, cvileče pela žaga. Težko se je bilo odtrgati od tistih razgledov in sanj, ki so nam pričarali neko pravljico deželo in vedno je bilo težko vzeti slovo ter kreniti navzdol. Nikoli pa se to ni primerilo brez trdnega sklepa, da se bomo nekoč podali v obljubljeno deželo, po kateri so se še ravnokar pasli naši pogledi.

Odsihmal je preteklo mnogo časa. Doživeli in preživeli smo vojno vihro, leta so se odtekala, mi pa starali. In, če se je že našlo nekaj časa za ljubi, stari, dobri Storžič, so se Virnikov Grintovec in vsi njegovi bližnji ter daljnji sosedge vedno večje izmaknili